

essay

Tussen grijs en groen De Kerk als gids in klimaatland

Beeld uit *Planet of the Humans*. De film werd links gekraakt en rechts bejubeld. | Still: planetofthehumans.com

DOOR ERIK HENDRIX

En weer zorgde een documentaire van de linkse regisseur Michael Moore voor controverse. Klimaatactivisten riepen op *Planet of the Humans* te boycotten, terwijl de film vanuit rechts werd bejubeld. Wat is er aan de hand in klimaatland? En biedt de pauselijke milieu-encycliek *Laudato Si'* misschien een uitweg?

Regisseur Michael Moore brak in 2002 door met *Bowling for Columbine*, een Oscarwinnende documentaire over een *mass-shooting* op een middelbare school die tegelijk een aanklacht tegen de Amerikaanse wapenindustrie is. Voor latere films werkte Moore samen met Jeff Gibbs. Zo ook bij het nieuwe *Planet of the Humans*, maar nu is Gibbs regisseur en Moore producer. Dat is wel even wennen. In vergelijking met Moores gespeelde onnozelheid klinkt Gibbs relatief saai. Bovendien is de boodschap van *Planet of the Humans* erg deprimerend en wordt niets gedaan om die klap wat te verzachten. Net als bij eerdere films is het doel vooral heilige huisjes omver trappen, en dit keer heet dat huisje duurzame of groene energie.

Het uitgangspunt is wat je van linkse activisten verwacht: de mens vernietigt de wereld door grootschalige CO₂-uitstoot en het daardoor ontstane broeikas-effect. De oorzaak? Ons gebruik van fossiele brandstoffen. De uitwerking daarentegen is verrassender: "Ik zit in een lastige situatie", zegt Gibbs in de film. "Ik ben tegen onze verslaving aan fossiele brandstoffen en ik ben al heel lang fan van groene energie, maar overal waar ik groene energie tegenkwam, was het niet wat het leek." In een indrukwekkende reeks voorbeelden ontmaskert de film de groene-energiemarkt. Elektrische auto's die op kolenstroom rijden, windmolens en zonnepanelen die voor bouw en onderhoud afhankelijk zijn van een economie die op fossiele brandstoffen draait, zeer inefficiënt blijken en maar een beperkte levensduur hebben, en een omvangrijke ethanolproductie die ook al afhankelijk is van kolen en olie. Het meest onthutsend is het voorbeeld van de 'biomassa' als alternatieve energiebron. Daarbij worden bossen gekapt; de opgewekte stroom uit verbranding van houtsnippers wordt verkocht als 'groene energie'.

"Het begon duidelijk te worden dat schone, duurzame energie en de industriële samenleving hetzelfde ding zijn", aldus Gibbs. "Het zijn wanhopige maatregelen die niet genomen worden om onze planeet te redden, maar om onze manier van leven te behouden."

ONGEMAKKELIJKE LACH

In een onvergetelijke scene zien we Al Gore en Sir Richard Branson, de klimaatactivist en voormalig vice-president van de Verenigde Staten en de oprichter van platenlabel en vliegmaatschappij Virgin. De interviewer vraagt of Gore een profeet is. "Het hangt ervan af hoe je *prophet* spelt", grapt Branson, doelend op de klankovereenkomst tussen *prophet* (profeet) en *profit* (winst). Het gezelschap barst uit in een luide maar ongemakkelijke lach.

Gore claimde in 2006 in *An Inconvenient Truth* dat "binnen vijf jaar" de ijskappen en het landijs van Groenland weggesmolten konden zijn en het wereldwijde systeem van zeestromen abrupt zou stoppen, met catastrofale gevolgen. Het zijn doemscenario's van apocalyptisch formaat; de profeet in kwestie verdiende er goed aan.

Wetenschap is de hoogste autoriteit waarop klimaatexperts een beroep kunnen doen. De afgelopen jaren werd echter duidelijk dat klimaatwetenschappers hun integriteit niet zelden aan de kant zetten voor financiering uit het bedrijfsleven of voor een politieke agenda. Zo financieren oliebedrijven studies die moeten bewijzen dat de CO₂-uitstoot helemaal niet schadelijk is voor het milieu.

Minder bekend is dat de groene beweging zich ook schuldig maakt aan zulke praktijken. Een inmiddels berucht voorbeeld is *climategate* uit 2009. In dat jaar lekten e-mails en documenten uit van klimaatonderzoekers van de Universiteit van East

Anglia. In één van de mails overleggen twee professoren over statistische trucjes om de resultaten van een aantal belangrijke temperatuurmetingen te verbergen. Professor Phil Jones schreef dat hij niet wilde dat resultaten bekend werden gemaakt aan het publiek, omdat ze niet overeenkwamen met de gewenste resultaten. Deze “ruwe data” werden daadwerkelijk vernietigd. Blijkbaar geldt ook voor wetenschappers dat ze niet twee heren kunnen dienen: het geld en de waarheid.

‘Wat is waarheid?’, zijn we cynisch geneigd te zeggen terwijl we machteloos onze schouders ophalen bij dit soort nieuws. Er zijn veel mensen met goede bedoelingen en oprechte zorgen voor milieu en klimaat. De waarheid is dat er een groene industrie is ontstaan die deze goede intenties schaamteloos uitbuit. Ontbossing als gevolg van groene energie? Het klinkt bijna te idioot om waar te zijn, en toch dreigt het een wereldwijd probleem te worden. Ook in Nederland. In het rapport *Reststromen uit Bossen* uit januari waarschuwt Milieudefensie voor de snelle toename van het aantal biomassa-centrales, aangezwengeld door de groeiende vraag naar groene energie. Volgens Milieudefensie is er onvoldoende hout beschikbaar in Nederland en dreigt er nu grootschalig ‘houtmisbruik’.

‘Is het realistisch te verwachten dat wie bezeten is van winstmaximalisatie, blijft stilstaan bij de effecten op het milieu?’

Met paus Franciscus’ encycliek *Laudato Si’* maakte de Kerk nog maar eens duidelijk dat christenen goed voor Gods schepping moeten zorgen. Encyclieken zijn gedeeltelijk een antwoord op actuele problemen, maar die worden vervolgens wel bekeken in het licht van de eeuwigheid: God vertrouwde de schepping aan de mens toe om haar te *gebruiken*, niet om haar te *misbruiken*. Ooit zullen we verantwoording moeten afleggen over ons rentmeesterschap over de planeet.

Dat laatste geldt voor iederéén, ook de gewone man. “Een integrale ecologie

bestaat ook uit eenvoudige dagelijkse gebaren,” schrijft Franciscus, “waarbij wij de logica van geweld, uitbuiting, egoïsme doorbreken. Omgekeerd is de wereld van een tot het uiterste gedreven consumptie tegelijkertijd de wereld van de mishandeling van het leven in al zijn vormen.”

Ook de groene beweging blijkt niet immuun voor die logica van uitbuiting en egoïsme. Alle genoemde voorbeelden spelen erop in dat wij mensen graag *willen* geloven dat we het milieu een handje helpen als we maar ‘groene’ in plaats van ‘gewone’ energie consumeren. Maar *Planet of the Humans* maakt glashelder dat een politicus die zich als klimaatactivist presenteert, niet zomaar vertrouwen verdient. Net zo min als bedrijven die ‘groene’ producten beloven, terwijl de kassa intussen vrolijk doorrinkelt.

NIEUW PERSPECTIEF

“Men moet een magisch idee van de markt vermijden dat ertoe neigt te denken dat de problemen alleen maar worden opgelost met de groei van de winsten van ondernemingen of van individuen”, schrijft paus Franciscus in *Laudato Si’*. “Is het realistisch te verwachten dat wie bezeten is van winstmaximalisatie, blijft stilstaan bij de effecten op het milieu dat hij voor de komende generaties zal achterlaten?”

De vraag is uiteraard retorisch. *Laudato Si’* biedt geen pasklare oplossing en pauselijke documenten hebben ook niet tot doel om het beleid van multinationals en overheden te dicteren. In plaats daarvan biedt de encycliek een nieuw perspectief, een andere invalshoek om onze verstoorde relatie met de wereld weer in harmonie te brengen. Het document beoogt een paradigmaverschuiving die voortkomt uit een geest van bekering. Na het bekijken van een documentaire van Michael Moore valt vaak op hoe steriel het publieke debat is en hoe vaak we slechts één kant van een verhaal te horen krijgen. Massamedia zijn links en rechts verworden tot echokamers, waarin dezelfde boodschap net zo lang herhaald wordt tot alle andere opvattingen vreemd lijken.

Voor Moore en Gibbs zijn documentaires een koevoet om dat debat open te breken. Subtiel is dat vaak niet, *Planet of the Humans* laat je met één indruk achter: de wereld gaat ten onder. Over oplossingen wordt niet gesproken; over het voor de hand liggende alternatief van kernenergie geen woord. Ja, er moeten volgens hen minder mensen geboren worden (een oplossing die Franciscus in zijn encycliek uiteraard afwijst), maar dat is het dan. Je wenst alle partijen een echte groene bekering toe. ●

column

ANNEMARIE VAN DIEPEN-SCHEERBOOM
Biologielerares en moeder van drie kinderen

GESLAAGD

Hoera, weer een hele lichter eindexamenleerling geslaagd! Als je een van hen bent of kent, van harte gefeliciteerd! Vanwege de coronamaatregelen hebben de leerlingen alleen geen centraal examen kunnen doen. Ze slagen nu omdat ze voldoende hebben gescoord op de toetsen die ze eerder al maakten. Deze toetsen zouden normaal gesproken samen met het centraal examen meetellen voor het eindcijfer dat je van school meeneemt. Nu wordt dat eindcijfer enkel door die eerder gemaakte toetsen bepaald. Ongebruikelijk, maar dat is een pandemie ook. Een verrassing, maar dat hoeft geen slechte te zijn.

In het nieuws kwam een eindexamenleerling aan het woord. Hij baalde ervan dat het eindexamen verviel. Als reden noemde hij dat hij nu voor altijd van de lichter uit de coronatijd zou zijn. De lichter die volgens anderen haar diploma niet verdiende, maar het in de shoot geworpen kreeg. Mochten leerlingen vinden dat ze het diploma wel degelijk al verdiend hadden door die eerdere toetsen te maken: fijn, goed zo dan. En nogmaals gefeliciteerd! En mochten andere leerlingen het ermee eens zijn dat het nu te gemakkelijk gaat, dan kunnen ze ook gewoon zelf een eindexamen maken.

Dat van vorig jaar bijvoorbeeld, dat staat gewoon helemaal op *examenblad.nl*. Alle correctiemodellen staan erbij, ze kunnen hun eigen antwoorden meteen zelf nakijken. Zo kunnen twijfelende leerlingen zichzelf laten zien dat ze genoeg van de middelbare school hebben opgestoken en best de volgende stap mogen zetten.

Zouden alle leerlingen dan niet voor zichzelf de eindexamens moeten maken? Nee, dat denk ik niet. Ten eerste zijn de cijfers van die eerder gemaakte

toetsen niet uit de lucht komen vallen. Waren ze goed genoeg, dan mag je er best vanuit gaan dat die leerling niet de hele middelbareschooltijd uit zijn of haar neus heeft zitten eten. Ten tweede verheft de houding die achter zo’n vraag schuilt, het eindexamen tot iets wat het niet is: een garantie dat de leerling de middelbare school succesvol heeft doorlopen.

De school is ook gewoon een belangrijke *place to be* voor opgroeiende pubers. De tijd die ze er doorbrengen, biedt zoveel meer dan wat er met een gebrekkige toets als het eindexamen getest kan worden. Om maar iets te noemen: een leerling moet “adequaat schriftelijk, mondeling en digitaal in het publieke domein” kunnen communiceren “over onderwerpen uit het desbetreffende vakgebied”. Deze quote heb ik geknipt en geplakt uit het examenprogramma. Daarin staat glashelder vermeld dat een leerling dit moet kunnen, maar ook dat het eindexamen hier *niet* over gaat. De mensen die het eindexamen op poten zetten, zijn zich er dus terdege van bewust dat het niet heilig is. Nu de rest van ons nog.